

Ціна 10 коп.

ІВАН ГАЙДАЙ

ЩУКА
в нині

**Відсканував
і опрацював
Анатолій
МИКОЛАЄНКО
(barsikot)**

peres-ua.

peres-ua.

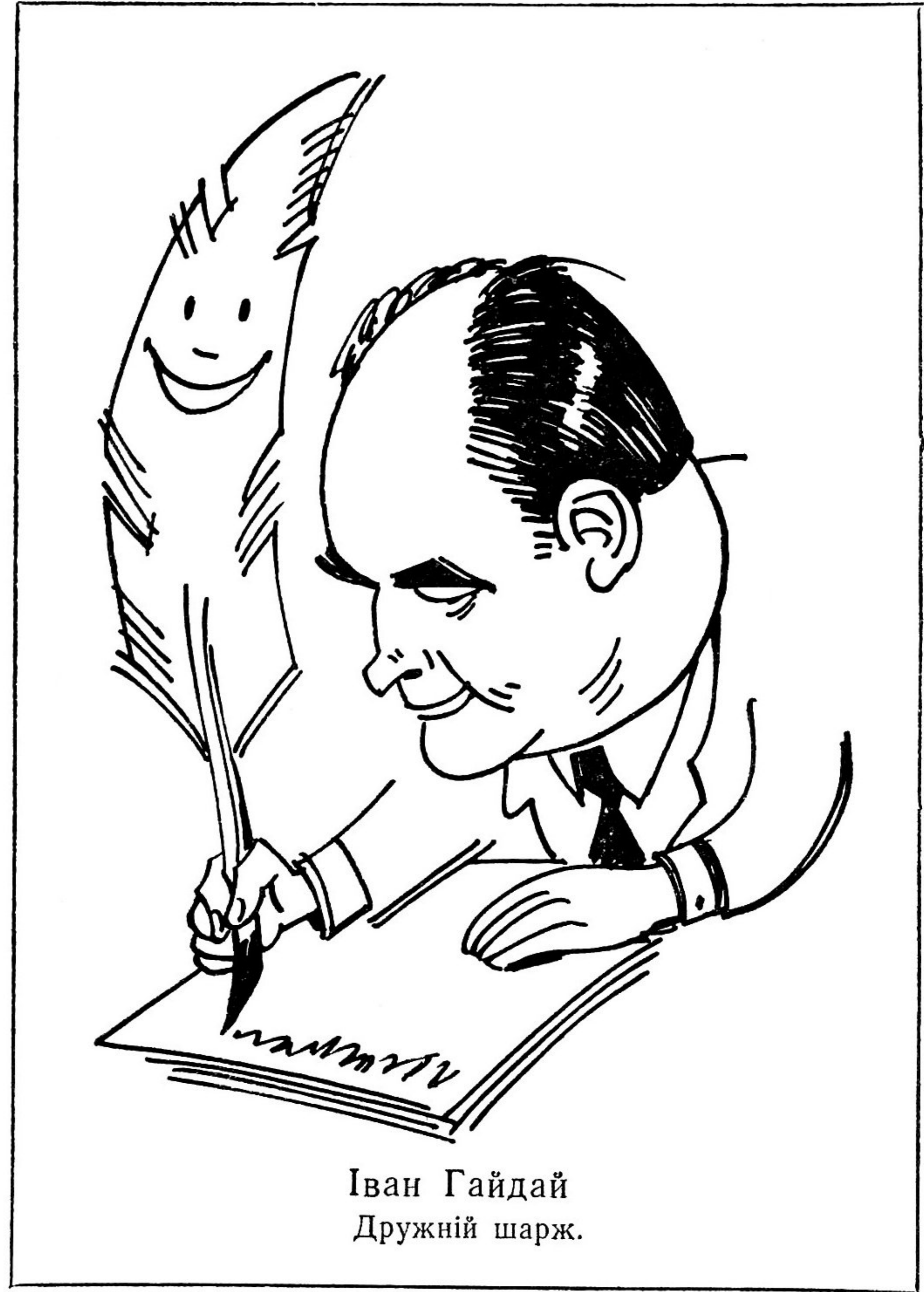
Іван ГАЙДАЙ

ШУКА в животі

ІЛЮСТРАЦІЇ А. АРУТЮНЯНЦА

«РАДЯНСЬКА УКРАЇНА»
1973

Іван Гайдай
Дружній шарж.

ХТО СПАЛИВ КЕНДЮХА?

У колгоспі «Промінь» сторож Максим Кендюх згорів на роботі, і всі колгоспні сторожі страшенно сполошилися.

Андрій Парасочка, якого вважали серед всіх сторожів найрозумнішим, бо в неповних 40 років при волячому здоров'ї умудрився вмотитися на цій посаді, своїм колегам авторитетно заявив:

— Наш Кендюх загинув не по своїй волі. Злодій, вважайте, заніс руку на щит охорони колгоспного добра, попросту кажучи, на нас. Вчора згорів Кендюх, завтра, може статись, що хтось з нас та-

ким чином дуба вріже, а там, дивись, і всі ми однаково постраждаємо за народне, попросту кажучи, за колгоспне добро. Тому ми повинні поставити питання руба: хто спалив Кендюха?

Сторожі довго мовчали, чухали потилиці, шкребли і за лівими, і за правими вухами, примружували очі, щоб зосередити мозок на поставленому питанні. Та, видно по всьому, ніякі догадки не приходили їм в голови. Нарешті взяв слово сторож водокачки Семен Шуліка.

— Мені здається, товариші, довго тут думати немає чого: укоротила віку Максимові Векла Пузириха. В неї не самогон, а гадюче зілля. Вип'єш, то вся утроба вогнем горить. Після у серце штрикає місяць, не менше.

— Це твоя кума, Степане? — запитав Парасочка Підопригору, сторожа пожежного інвентаря.

— Моя, — підвівся Степан, — та тільки хай Семен не бреше. В моєї куми самогон, як самогон. А от Мотря Зозулиха — його сваха — так то вже справді отруту робить. Від одного тільки смороду ноги протягнеш, не пивши. Чорніше дьогтю. Одне слово, жах — не самогон. А в куми Векли — чистий, як сльоза.

Семен схопився, хотів заперечити, та Павло Гарбуз, сторож качатника, поклав йому п'ятірню на плече, і той, озираючись, присів на своє місце.

— Нащо зазря жінку поганиш? — накинувся на Семена. — Степан правду каже. Кендюха спалила твоя кума. Це я точно знаю. Від її самогону три дні з рота, як з поганої стайні несе. Ні огірком, ні капустою, ні цибулею не переб'єш. Я тільки

підійшов до Кендюха, відразу поняв, що в Мотрі він насмоктався. І нічого тут на Веклу нападати. Вона жінка чесна. Продасть випить, то і закусить чогось знайде.

Довгенько сторожі сперечалися, і все-таки, окрім Семена, всі 32 охоронці зійшлись на думці, що Кендюха спалила на роботі Мотря. Сторожі, що охороняли бугая, огірки і капусту — Прокіп, Мирон і Антип — тут же внесли пропозицію негайно звернутись до судді товариського суду, щоб за всіма правилами і законами покарати згубницю.

Суддя — пенсіонер Овсій Остапович Зозуля — уважно вислухав сторожів і, щоб довести справу до кінця, викликав на розмову саму Мотрю. Вона боком всунулась у двері, стала посеред кімнати і, закривши спиною всіх сторожів, лагідненько запитала:

— Кликали мене, Овсію Остаповичу? — при цих словах молодиця повела мальованими бровами і так гарно склала губи, що на її рожевих щоках з'явилися ямочки.

— Кликав, — підвівся суддя. — Справа тут, Мотре, серйозна, і ти бровами мені не води. Коли чесна жінка, кажи правду: в тебе брав самогон Максим Кендюх тієї ночі, як мав згоріти?

— У мене. Ну, то що?

— Розкажи, як було діло? — насупив волохаті брови суддя.

— А яке могло бути між нами діло? Ніякого діла не було. Прийшов чоловік: «Налий, каже, Мотре, бо чогось у мене в носі свербить. Мабуть, грип скоро почнеться». Я налила, він випив. Поклала огірок — з'їв.

— А ти казав: «Закусювать не дає», — кинув Семен Павлові, — огірка чоловікові дала — чуєш?

— Цебто я не даю закусювати? — стрепенулась Мотря. — Щоб вас порозривало! Не слухайте його, товаришу суддя. Дві діжки огірків цього літа вигодувала!

Суддя важно постукав олівцем по склянці і попрохав Мотрю не відхилятися від основного запитання, розповідати все по порядку, як було.

— Отож я і кажу по порядку: з'їв огірок він. Плати гроші, кажу, та йди собі із своїм «грипом». А він мені: «Ти знаєш, Мотре, в мене, мабуть, не тутешній грип, а гоноконський. Налий ще!». Налила. Пий, гони подалі свого гоноконського у своє удовольствіє. Випив він і другий огірок з'їв. Розплатився чоловік по-чесному і пішов. А потім чую — знову стукає: «Налий, каже, пляшечку, з собою візьму. Може, вночі схочу погрітись, так щоб уже не турбувати тебе, голубко».

— І ти налила? — обурився суддя.

— Налила, аякже. Чоловік просить для здоров'я, а я б відмовила?

— Все ясно! Ти своїм гадючим зіллям спалила людину. За це будеш нести відповідальність перед судом, по закону, — заявив суддя.

— Мій самогон — гадюче зілля? — скипіла Мотря. — Та як ви смієте?!

— Оно послухай, що люди кажуть, — показав суддя на сторожів.

— Які люди? — повернулась Мотря до них. — Ану, хто сказав, що мій самогон гадюче зілля?

Сторожі прикипіли до спинок стільців і похова-

ли голови в плечі. Водять злякано очима, а слова ніхто мовити не наважиться.

— Це ти? — підступила Мотря до Павла, сторожа кузні. — Напив на цілих десять карбованців, мало не відро огірків з росолом з'їв, а тепер і двір обходиш?

— Чоловік он згорів, чуєш? Судити тебе треба, самогоннице, — перейшов у контрнаступ Павло.

— Судіть. я і на суді скажу: не винна. Від мого самогону ще ніхто не згорів. У свідки візьму ось і Семена, і Степана, і вас, товаришу суддя...

Сторожі і суддя було обурилися. Мовляв, до тебе ніколи не заходили і не пили твоєї. Та Мотря їм враз, мов ганчіркою, роти позатикала.

— Як не пили? — крутилась вона посеред кімнати. — У Ониськи на весіллі мало не всі були, мій самогон там наливали! На хрестини Тимошеві — вашому ж собутильникові — я теж гнала. На поминки Кендюху в мене брали! Та я десять років людям добро роблю. І ніхто не згорів. Судіть! Все село у свідки візьму, — пригрозила Мотря і посунула до дверей. З образи навіть не попрощалась, бровами не повела.

З хвилину мовчали сторожі, мов після грому з чистого неба. Потім Андрій Парасочка розвів руками і сказав:

— Воно, як розібратись, то Мотря тут таки, мабуть, ні до чого. Робота загнала на той світ Кендюха.

— Цебто як? — здивувався суддя.

— А так. Приміром, пішов би він від Мотрі не до комори, а додому, випив би, закусив добре, і

все минулося б. А так без закуски вхопив, і спалило його. Це могло статись не тільки від самогону, а й від горілки звичайнісінької.

Подумали гарненько сторожі і погодились: правду Андрій каже: клята робота вкоротила віку чоловікові.

регес-ua.

регес-ua.

ВЛАСНИМ ПРИКЛАДОМ

У четвертому класі наш синок Вітя почав регулярно заробляти двійки. З цієї причини мало не кожного вечора вдома засідала сімейна рада. Як завжди, головувала моя дружина Зіна. Я ж, єдиний член ради і то з дорадчим голосом, був і за відповідача. Засідання починалося з обговорення нових синових досягнень у навчанні, а під кінець переростало в обговорення моєї персональної

справи. Резолюцію теж виносила дружина. Приблизно такого змісту:

— Батько ти чи ні? Пішов би до вчительки та поговорив з нею, щоб вона не ставила Віті отих двійок. Дитину вже геть замучили. Виросте неврастеніком, знатимеш тоді.

Врешті-решт і мої нерви не витримали. Пішов я з сином до школи. Вчителька, Ганна Панасівна, довідавшись, що я батько двієчника, сказала:

— Ваш Вітя надзвичайно здібний хлопчик, але, повірте, страшенний ледар і бешкетник.

За тим вчителька взялася за перелік усіх синових витівок на уроках та на перервах за останні п'ять місяців. Я сидів, мов на розпеченій сковороді, і все більше переконувався, що наш синочок — справді жахливий хлопчисько. І коли підросте, то, можливо, вже не троянду покладе сусідній дівчинці в портфель, а, чого доброго, своє серце. І взагалі, чого можна чекати, коли він без дозволу вчительки перестрибує канаву на вулиці, лазить на дерево до пташиного гнізда...

— Уявіть собі, що сказали б люди, коли б всі діти нашої школи під час перерви ходили по шкільному подвір'ю на руках? — запитала мене Ганна Панасівна.

Такого дива я, звичайно, уявити не міг і ввічливо промовчав, вчителька ж підкреслила:

— А ваш син ходить! Він навіть дозволив собі догори ногами зайти в школу, на другий поверх, по східцях. Ви уявляєте?

Я знову нічого не спромігся уявити і замість відповіді почервонів. Уявив одне: за сина треба серйоз-

но братися обома руками. Мої долоні вже почали свербіти. Ганна Панасівна, як видно, зрозуміла батьківські добрі наміри і тут же попередила:

— Тільки, будь ласка, без насильства. Виховання в наш час має бути педагогічним. Ваш портрет на Дошці передовиків. Це вже чудово. Постарайтесь власним прикладом вплинути на сина.

Додому я повернувся з почуттям виконаного обов'язку перед дружиною і озброєний мудрістю педагогічного виховання. Я дав собі слово поставити сина з голови на ноги. Не гаючись, взявся за педагогічну роботу.

— Уяви собі, Вітю, прийшов ти з школи, а я і твоя мама ходимо по подвір'ю догори ногами. Уявляєш?

Вітя, певно, вмить уявив, як ми ходимо догори ногами і розсміявся. Зупинив його тільки серйозний тон моєї розмови.

— Бачиш, смішно, а смієшся, синку, ти зараз із самого себе, бо не ми на руках ходимо, а ти, — з докором сказав я.

Вітя зітхнув, благально подивився на мене, одначе нічого не сказав. В очах його з'явився смуток. Мій власний приклад діяв блискавично, і втрачати момент було небезпечно.

— Ти бачив на Дошці передовиків мій портрет? — поставив я чергове запитання Віті.

— Ага, бачив! Всі хлопці з нашого класу бачили, — загорівся радістю син, — Колька казав, що скоро і його батька повісять біля тебе. Він йому таке завдання дав, щоб у школі потім хвастатись.

— Синочку, на Дошку вішають не людей, а портрети, — педагогічно поправив я.

— Портрети, портрети, — уточнив син, — я розумію, не турбуйся. Твоя карточка найдовше за всіх висить. От здорово, правда?

— А це тому, — підкреслив я, — що твій татко не лазить по деревах до гнізд, не підкладає в чужі портфелі колючих троянд, не стрибає через канали, а тільки знає свою роботу і сумлінно виконує її. Зрозумів?

Син знову зітхнув, нахилив голову. З його обличчя зникла радість, воно зробилось серйозним, настороженим.

— Ти хочеш бути таким, як я, передовим трактористом у селі?

— Хочу, — не підводячи голови, відповів син.

— Так от, у твої роки я вчився тільки на п'ятірки і четвірки. Вчительку свою завжди слухав, на уроках був уважним, сидів тихесенько, на перерві не ганяв. Підручники у мене були, як тільки-но з магазину. Мого татка, а твого дідуся, якщо і викликала вчителька до школи, то тільки, щоб сказати спасибі за хорошого сина...

Довго я розповідав того вечора синові про себе. А він сидів, слухав мовчки і дивився кудись вище моїх плечей. Це, мабуть, тому, що я колись був таким ідеальним школярем, і йому, бешкетникові і двієчниківі, було соромно мені у вічі дивитись. На закінчення ж моєї бесіди він запитав:

— А на скільки треба вчитись, щоб космонавтом стати?

— Тільки на «п'ять», — серйозно відповів я.

Кілька днів після моєї педагогічної розмови Вітя не бігав, не стрибає. На нашу велику сімейну ра-

дість, терпляче сидів над книжками. Та одного вечора я помітив, що синок сидить біля свого столика засмучений і у щоденнику малює рогатих чортиків.

— Що з тобою, Вітю? — сполошився я. — Це ж твій новий щоденник!

— Не потрібен він мені. Все одно з мене нічого не вийде, — відповідає.

— Чому?

— Так, вчу, вчу, а тільки на трійку виучую. Не буду я більше вчитись.

— Вітю, як же так? — підспіла мені на допомогу дружина. — Всім треба вчитись, без навчання куди ти дінешся?

— Он дід Махтей зовсім у школу не ходив. Тепер вівці пасе, і портрет його біля таткового висить, і медаль є у нього, — спокійно відповів син.

— Хто тобі казав? Та дід Махтей... — почав було я.

— Він сам казав, у школу приходив і казав. Зустріч у нас була з передовиками, — пояснив синок.

Треба було якось рятувати становище. На черговій сімейній раді знову розглядалась моя персональна справа. Дружина виявила, що я у шкільні роки майже ніколи не мав п'ятірок і четвірок, що я не тільки на руках, — на голові, бувало, ходив. Одначе Віті про це домовились не говорити. Вітя не повинен бути таким, яким був у дитячі роки я. Він має бути ідеальним хлопчиком.

— Знаєш, синку, нічого, що у тебе трієчки. Я

пригадав, що і в мене були вони інколи. Але по поведінці завжди стояло «п'ять».

— Ти зовсім не грався? — підвів голову Вітя.

— Чому? Грався. Хороші ігри видумував і грався, — пояснив синові.

— А як ти любив гратися? — синок почав наступати.

Що скажеш йому? Адже і в мої дитячі роки були дерева, а на деревах — гнізда, а в тих гніздах — пташенята. Були і яблука в чужому саду. Одне слово, все було. І тут якось пригадав, що над усе подобалось мені на конях верхи ганяти.

— Любив я, синку, на коняці їздити.

— На коняці? — схопився Вітя.

— На коняці, — повторюю. — Побіжу, бувало, у колгосп, випрошу у дядьків коня і скачу на ньому по степу. В руках у мене шабля дерев'яна, а всі будяки — то вороги...

Розповідаю, а в сина, бачу, очі горять, слухає і не змигне.

— Татку, а ти мене покатай на коняці.

— Немає, Вітю, в колгоспі тепер коней, на тракторі — можу, хочеш — на мотоциклі, на автомашині, — пропоную йому.

— Та ні, — кривиться він, — я на коняці ніколи не їздив.

— Немає, синочку, коней, — зітхнув і я.

Синок подумав, а потім враз:

— А давай так: я на тебе верхи сяду, а ти мене покатаєш.

Сказав він це з такою надією, з такою радістю

в очах, що мені шкода стало дитини і жаль було відмовити йому. Стаю на четвереньки.

— Давай, сідай!

Погарцював з ним на спині по хаті і бачу, настрій піднявся у мого дитяти. Перестав чортиків малювати, уроки вчить. Другого дня приходжу з роботи, Вітя знову на спину проситься. Я давай відмовляти, але тут же був запрошений дружиною в сусідню кімнату на персональну розмову.

— Дитина повчила уроки, півдня нудилася — тебе ждала, а ти отак відмахуєшся від неї? Тобі що, важко? Іди і пограйся з ним.

З того дня почалося. Синочок виявився талановитим на вигадки. У нього з'явилися дерев'яна шабля і спис, вуздечка, нагай, шолом, кольчуга з паперу і справжня будьонівка. Щодня — нова програма: війна з татарами, бої з біляками, подорожі по джунглях Африки. З хати довелося вибиратись на подвір'я. Мак і картопля на городі були полем битви і невідомими краями. «Краще б, синочку, думаю, ти на руках ходив, як оце тепер іржати мені під тобою».

Невдовзі Ганна Панасівна знову запросила мене до школи. З педагогічним хвилюванням вона сказала:

— Ми з вами добились чудових успіхів. Ваш синок помітно йде вгору. Скажіть, ви на власному прикладі виховуєте його? Як я вам і радила?

— На власній спи... На власному, — вчасно виправився я.

— От і добре. На цьому тижні у нас батьківські збори. Я дуже прошу вас, виступіть і поділіться досвідом з батьками.

Помітивши, що я хвилююся і готовий відмовитись, вчителька заспокоїла:

— Не турбуйтеся, будь ласка, я вам допоможу.

Через кілька днів Вітя приніс із школи текст мого виступу перед батьками. В ньому було все так, як радила мені вчителька виховувати сина на власному прикладі. Називався виступ «Педагогіка домашнього виховання важких дітей».

«Тепер ще не дуже важкий, — подумав я, — а ось коли підросте та, чого доброго, із спини на шию пересяде, тоді що робити?»

ПЛЕМІННА КАСА

Андрій Антипович вважався мудрим головою. Вмів поміжквати, міг розумне слово сказати, а найперше дивився, щоб про колгосп хоч невеличка слава котилася. Тож у жнива завжди поспішав поперед всіх на заготзерно, щоб першу квитанцію одержати і першим виконати план по зерну. А оскільки хліб всьому голова, то до наступних жнив на всіх районних нарадах, на всіх зборах колгосп, очолюваний Андрієм Антиповичем, неодмінно хвалили. Все було б і добре, коли б не кури.

Цю капосну птицю Андрій Антипович всією душею ненавидів. Чим і коли насолила вона йому, ніхто достеменно не знав. Хоча в селі подекували старі люди, що маленького Андрійка, коли він бігав без штанців, півень вдарив крильми і двічі боляче дзьобнув. Дитятко перелякалося, закричало на всю вулицю. Розгнівана матуся впіймала розбишаку і того ж дня зварила в борщі.

Кажуть, відтоді Андрій Антипович курей боїться, як чуми. Але це людські розмови.

Я запевняю вас, що то вигадки, бо голова курей не боявся. Однак й неприємностей від них не хотів мати. Тому, коли в районі полаяли за невиконання плану по продажу яєць, він вдарив на сполох і до себе на пораду запросив бухгалтера.

— Ну, Семене Михайловичу, що будемо робити? — запитав бухгалтера. — Чує моє серце, дадуть нам духопелу за той план.

Семен Михайлович, перш ніж відповісти, довго тер пальцями скроні, стенив то лівим, то правим плечем і, коли все це набридло, порадував голову справді премудрим рішенням.

— Купимо яйця і покладемо у план, — сказав.

— Вони ж у копійчку нам влетять? — насторожився голова.

— Влетять! А не купимо — в районі вам влетить і все одно для плану будете купувати. Нікуди не дінетесь.

— Так, кажеш, треба купувати?

— Треба.

— Значить, у людей кури гроші несуть, а у нас гроші нестимуть яйця.

— Виходить. Ну й що з того? Маємо касу доб-

ру, от і несеться вона! — бундючився бухгалтер.

— Ну, то хай Василь Кирилович бере це діло на себе, — махнув рукою голова.

Василь Кирилович — завгосп. Але завгосп такий, що знав, де і що лежить на всіх складах і базах району. Треба, приміром, чийсь дочці мохеровий шарф — знайде, треба для колгоспу блискавку з громом — і її знайде, в бога вкраде, а привезе. Скажіть тільки йому:

— Василю Кириловичу, виручай!

Цього разу голова говорив мало, але зворушливо.

— Постарайся акуратненько повернути це діло, — прохав, — та гляди ж, щоб було чистенько, без шуму там всякого.

— Буде зроблено, — відрепортував Василь Кирилович.

Крутнувшись, обернувшись завгосп і вже через два тижні доповів:

— Операцію «Ко-ко-ко» завершено!

Андрій Антипович потиснув руку Василеві Кириловичу, на радісах обняв його і тричі поцілував за хорошу роботу. На цьому все, може, і скінчилося б, та треба ж було кореспондентові районної газети похвалити Андрія Антиповича за дострокове виконання річного плану по продажу яєць.

Вийшло так, що Андрій Антипович із своїм колгоспом в передовики вискочив. Тож не встиг обняти й розцілувати Василя Кириловича, як подзвонили з району.

— Де ви яєць стільки взяли?

— Кури нанесли.

— За півмісяця півмільйона?

— Півмільйона.
— То що ж, у вас ферма племінна?
— Племінна, аякже!
— От добре, от молодці! Підкиньте ще тисяч триста — чотириста зверх плану. Район горить, виручайте!

— Де ти взяв яйця! — накинувся Андрій Антипович на Василя Кириловича.

— В магазині. База в магазин, я — з магазину на базу. Раз-два, раз-два, раз-два — і план за весь рік!

— «Раз-два!» Дурень! — заревів Андрій Антипович. — А ще півплану де тепер візьмеш?

— У магазині. База в магазин, я з магазину на базу...

— Андрію Антиповичу, не турбуйтеся, у нас є ще копійчки, — втішав бухгалтер.

— А ти знаєш, у районі думають, що у нас є куряча ферма та ще й племінна. А ти — копійчки!

Тепер тільки бухгалтер і завгосп зрозуміли, якого вони дали маху. Та діватись немає куди. За півмісяця нову операцію «Ко-ко-ко» завершили благополучно. Голова був викликаний у район на серйозну розмову:

— Ферма у вас племінна, це видно по її продуктивності. Спеціалізуйтеся на курях і далі. А щоб уже довести діло до справжнісінького рекорду, продайте державі ще один мільйон яєць — і район вискочить у передовики.

— Не продамо.

— Як «не продамо!» Ви патріот району?

— Патріот. А курочок немає, немає ферми.

— Як немає?!

— Чума вхопила, — бовкнув Андрій Антипович, що прийшло в голову.

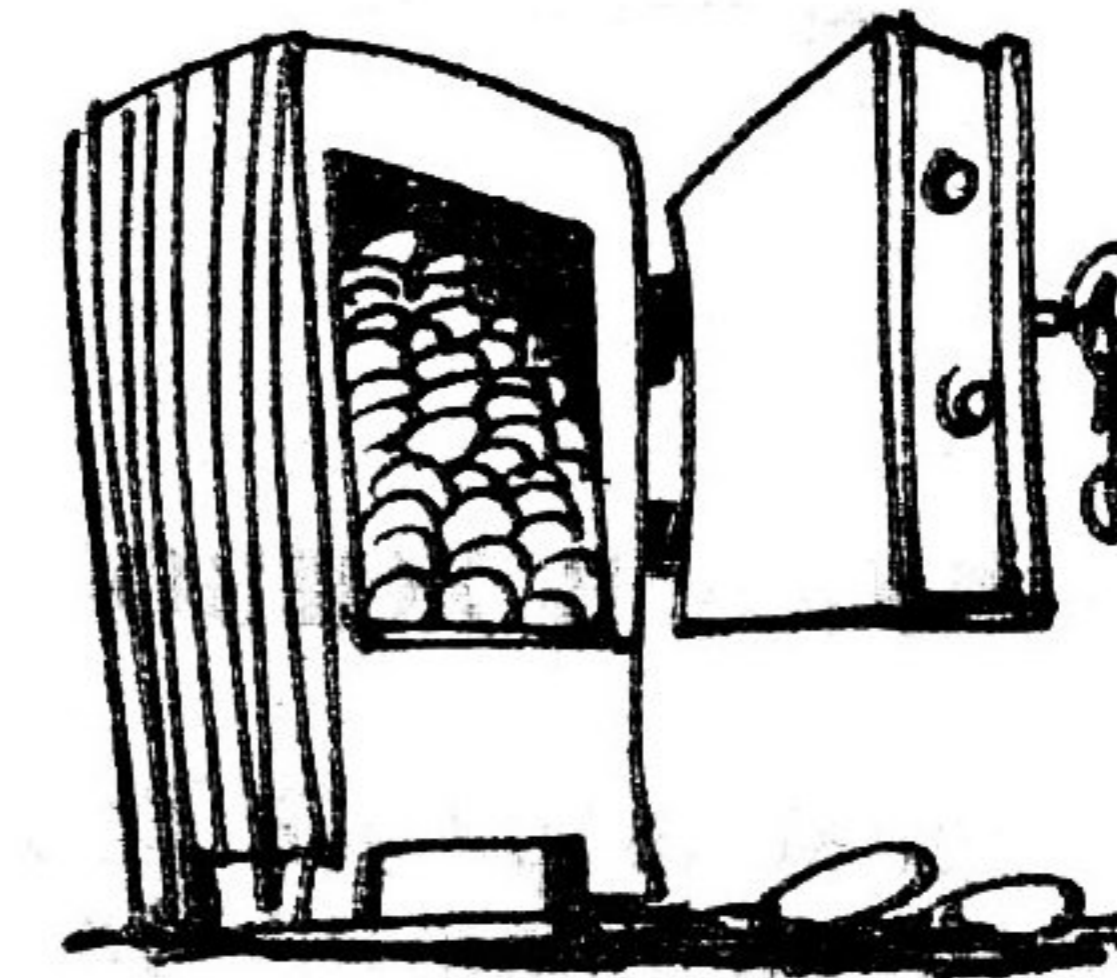
— Чума?!

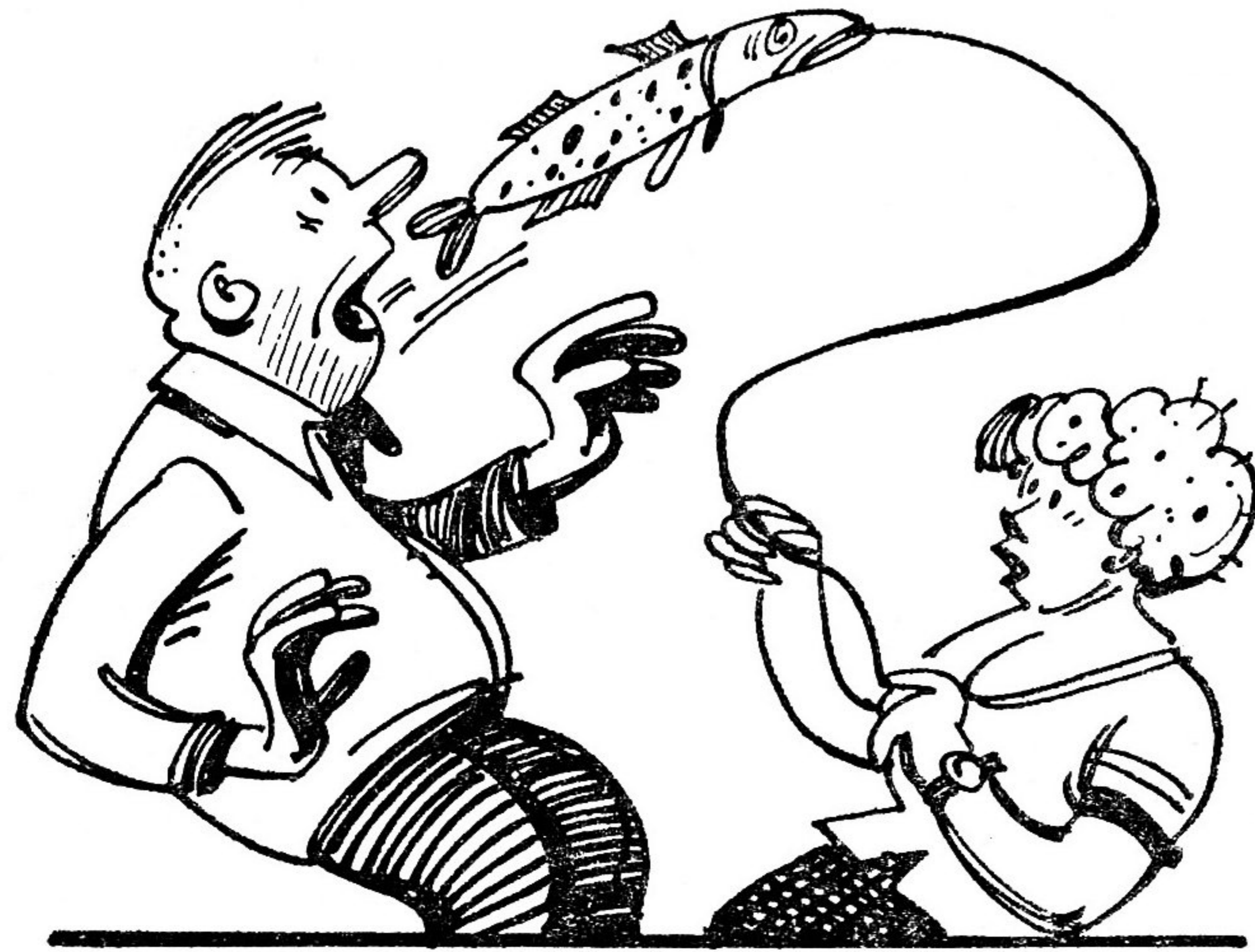
— Чума. Всіх за один день уколошкала, — сказав і сам злякався своїх слів.

У райцентрі зчинився переполох. Санепідстанція вдарила у всі дзвони.

— Було б натякнути делікатно, — радив голові бухгалтер, — що не птахоферма, а каса у нас племінна, і все якось обійшлося б. А ви: «чума». Тепер ота чума і нас з потрохами вхопить.

Цього разу бухгалтер таки не помилився.

ЩУКА В ЖИВОТІ

— Що?! Я — браконьєр? Я? Товариші, ви чуєте? Мене браконьєром називають! За що? В самих он руки в лусці, а мої, подивіться, в мозолях.

Отак волайте що є сили, ховайте руки в кишені, коли рибінспекція застукає вас на гарячому, і ви можете врятуватись від неминучої кари. Серед ваших сусідів у колективному саду неодмінно знайдеться добра душа і крикне:

— А то й неправда! Цілий тиждень розриваєшся на роботі, вирвешся сюди на день відпочити, так

тобі за нещасну рибину готові душу вимотать. Ач які пики понаїдали на наших сомах!

Цю добру душу неодмінно підтримає ще хтось, зчиниться галас такий, що рибінспекторам тільки з берега і в воду. Ви — врятовані. Це я вам кажу. Я, Трохим Харитонович Бурило! І нікому не дозволю називати мене браконьєром. Хіба я винен, що люблю юшку, може, в тисячу разів сильніше од вас усіх? А чого так? Ніхто не знає! Може, в моєму животі якихось риб'ячих елементів не вистачає і я вмру, як не з'їм сома або ляца. Може, мене вже давно треба просвітити рентгеном, може, у животі моєму здоровенна щука сидить і пожирає всю рибу, яку я туди кидаю. Хто знає? Ніхто! А в мені щука — точно. Кажуть, що один чоловік напився з річки води і проковтнув щуку ікринку, а з неї в животі вилупилося малесеньке щученя, а з нього вросла здоровенна щука. І тоді щось страшно робилося з чоловіком: як побачить рибину, в чому стоїть — кидається у воду. Бо як не поїсть риби якийсь день, так та щука крутиться, вертиться в шлунку день і ніч, що чоловікові хоч на стіну дерися. Одного разу він так зголоднів на рибу, що проковтнув блешню! Щука вхопила її, а та блешня була на капроновій жилці. Жінка вхопилась за жилку і витягла із чоловікового живота щуку на цілих п'ять кілограмів. От як було!

Воно оце, що я розповів, наче казка, а я починаю вірити, бо зі мною точно таке робиться, як з тим чоловіком. Пам'ятаю, коли ще не було колективних садів і я не пив води з річки, так без риби міг по кілька років жити, а тепер, коли якийсь день без риби, місця собі не знаходжу: смокче щось

там усередині, нудить. Вірите, без риби — світ не милий.

Почалося все якось само собою. Вибігали ми з дружиною собі діляночку під колективний садок біля нашої річки, обгородили його парканчиком, поставили будиночок на три кімнатки і тільки. Аби сховатися від сонця та від дощу. Біля річки під вербою поставив лавку. Сидимо на ній вечором з дружиною і дихаємо на повні груди озонованим повітрям уволю та б'ємо комарів. А навколо така поезія, що хоч пропадай від задоволення: з неба на нас місяць дивиться, посміхається нам, зорі підморгують, а в кущах солов'ї тьохкають, аж заливаються. Ну, просто тобі ідилія. Аж чуємо, за рогозою у воді щось: шубовсть, шубовсть, хлюп-хлюп-хлюп...

— Що там? — жахнулася моя Киля.

— Тес-сс,— я їй,— русалки з води виходять, грітися проти місяця будуть.

— Ой, ой, боюсь, не лякай мене,— горнеться до мене та лоскоче Киля. А в моїх жилах, чую, кров закипає, закипає. В душі таке лоскотіння піднімається, що просто жах. А русалки хлюпочуться, а Киля ойкає та горнеться, та лоскоче, зорі підморгують, місяць посміхається, ще й солов'ї співають. Уявляєте? Одне слово, райське життя було.

Жив я отак, жив та й почав думати: «Що ж воно там, за рогозою, кожен вечір хлюпочеться? Звісно — риба грає. Я ж ось пограю тебе, пострибаєш ти в мене на сковорідці!» Купив вудку, гачків різних і почав, як у нас кажуть, любительським риболовством займатися. Посидів один день, другий — не клює і не ловиться. А вночі знову: шубовсть,

хлюп-хлюп-хлюп... «Хлюпайся, хлюпайся,— думаю,— ти не розумніша од мене, спіймаю все одно». Зробив ятері, як кум порадив, поставив їх і на ранок витяг з них десяток таких рибин, що куди! Ох і юшка ж була смачна! Ніколи в своєму житті не їв чогось смачнішого. Як не вірите, спитайте кума. Архирейська юшка була. І що ви думаєте? Після тієї юшки як потягло, як потягло мене на рибу, просто жах. Нестримним став. Тепер як місяць сидить на небі, так мені хоч вовком вий, хоч цуцням скавчи. Зненавидів його, просто жах. Бо немає ніякого рятунку: треба сітки сипати, а він світить; треба ятері ставити та верші, а він світить. А люди ж не сліпі, їм все видно. Як ото тепер місяць на небі, так мені хочеться блешнею стягнути його звідтіля та в мішок, до мішка камінь і в річку його, в сом'ячу яму.

Та місяць ще не вся біда. Що робити з рибінспектором, ніяк своїм розумом не дійду. Ще як не мав я смаку на рибу, був він золотим чоловіком. Припливе, було, човном, нап'ється води з криниці, поговоримо разом, пожартуємо, посміємося і розходимося друзями. Тепер же чортом він дивиться на мене, а я на нього, бо крокодил з крокодилів став, а нюх такий у нього, що не проведеш. Підійде до берега і питає:

— Знову ловили, товаришу Бурило?

А я йому:

— Та що ви, товаришу Кисіль, хіба ж я не знаю, що саме нерест.

— А чому ж це від вас несе таранею і рибцем? — питає.

І що ви думаєте? Вгадав. Пудів два я прихопив

вночі цієї рибки. Його аж корчить від злості, а я неспійманий — не злодій. Та одного разу таки попався здорово. Тільки вибрав сітку, аж, бачу, жінка з берега ліхтариком мені моргає, знак подає. Не встиг я в комиші чкурнути — Кисіль прямо до мене мчить, ще й фарою світить. Вхопив я сітку і у воду — шубовсть. А риби у човні — душі радісно, як срібла налито, одна в одну, мішок би грошей за неї взяв. Довелося і її всю викинути. Догнав мене Кисіль, подивився у човен, а там немає нічого-сінько.

— Відчепись,— кажу,— не ловив я ніякої риби. Не бачиш, повітрям свіжим дихаю.

— Чому ж ото луски повен човен? — ехидненько питає.

— Хіба я знаю, чухалась риба об човен, от і насипалось всякої гидоти з неї. Весна, тепер усе линяє.

— Ну, а грузила навіщо лежать ото в човні? — допитується.

— Які ж то грузила. Каміння,— кажу йому,— вожу з собою, може, якась щука вскочить в човен, так щоб було чим відбитися.

Одне слово, плету, що на ум збрече. Знаю, що він не вірить, а я йому своє. І ви візьміть собі за правило: ніколи ні в чому не зізнавайтесь. Ось і цього разу він мені каже:

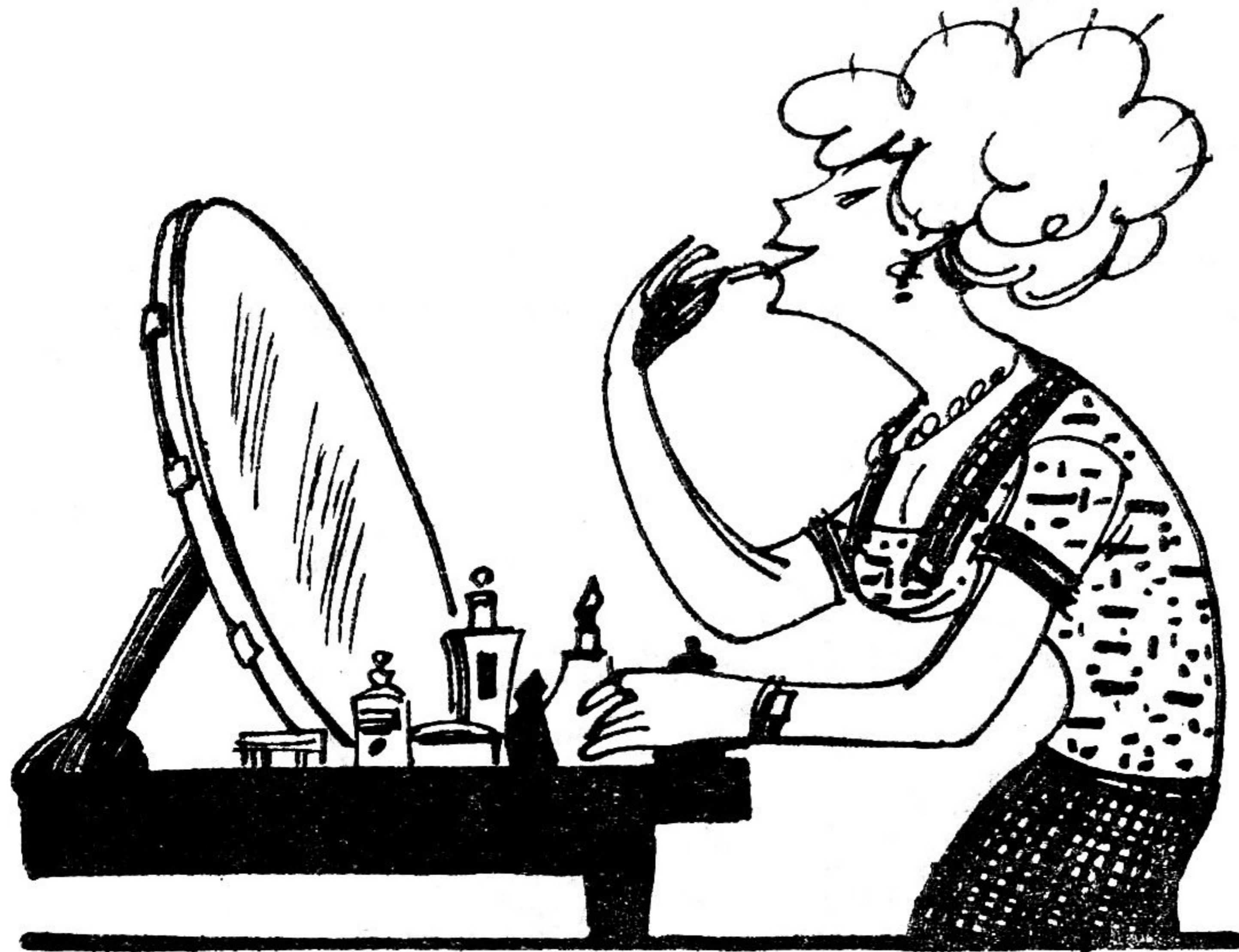
— Не викручуйтеся, товаришу Бурило, бо ви уже в мішку, вас залишилось тільки зав'язати.

А я собі думав: «Зачекай, ще не все доведено!» І що ви думаєте? Я виграв. Суд не прийняв на мене справи. Не вистачало у Кисіля доказів. Хто ж буде людину за луску судити? Тепер живу я як

перед страшним судом. Знаю: і день і ніч полює на мене Кисіль. Боюся я, часом аж у животі холодне, а без свіжака — убийте, повісьте — не можу. Як побачу рибину, ладен сам у воду стрибнути.

Так от я й кажу: може, і у моєму животі щука сидить. Може, мені для лікування дозвіл на рибу треба видати, а не ловити, як щуку на живця.

ГОСТІ

Добрі звичаї є в наших людей: у свята, у вихідний, а то і в будень, з якоїсь нагоди чи просто так припрошує брат брата, сват свата, приятель приятеля до себе в гості. Буває, в тебе настрій — хоч з мосту та й у воду, аж тут, скажімо, приятель:

— Приходьте з жінкою сьогодні вечером, посидимо, поговоримо. Давненько ви у нас не були.

Відмовляти негоже. Треба йти.

— До кума Івана Петренка підемо, — попереджуєте свою дружину.

— Чого я там не бачила, — віднікується вона.

— Негарно якось буде, сьогодні сам запрошував. Давай підемо, бо ще образиться.

Отож, чи тобі до веселощів, чи тобі до сліз, хоч не-хоч, а йди до приятеля, бо він надумав повеселитись. Підеш, дивись, і сам веселощів наберешся.

З таким настроєм прийшов сьогодні до Івана Петро з своєю Ольгою. Коли вже чималенько посиділи за столом, подивилися телевізора і натанцювалися під радіолу, Іван запитав Петра:

— Чого це ти, ніби сумуєш, світу білому не радий? Чи, може, я не так що, га?

— Ех, — махнув рукою Петро.

Може б, і не відкрив свою душу чоловік, та Іван причепився, як смола до п'яти: що та що, може, я чим допоможу, може, якось виручу. Не дам журбі душу з'їсти. І не стримався Петро, відкрив душу:

— Як прийду до вас, друже, так серце біль і хапає. Ну, за що мене так доля покарала на все життя жінкою? Ось у тебе, приміром, дружина, як троянда. У кімнатах, наче в раю, а смажене і варене так, повіриш, і в рідної матері, здається, ніколи не їв смачнішого.

Іван тільки посміхається лукаво.

— А у мене, — продовжує Петро, — така вже, така розкубаха, що людям жах сказати. Оце вмивається і розчісується тільки, як на люди йдемо. Давав, давав бог мені, видно, та ще й кинув. Уже і лаяв її, і добрим словом умовляв — нічого не допомагає. Сама, як мазниця, ходить, і навколо неї все гармидером. Розледащицалась так, що скоро на долонях волосся ростиме. Що робити доведеться — сам не знаю.

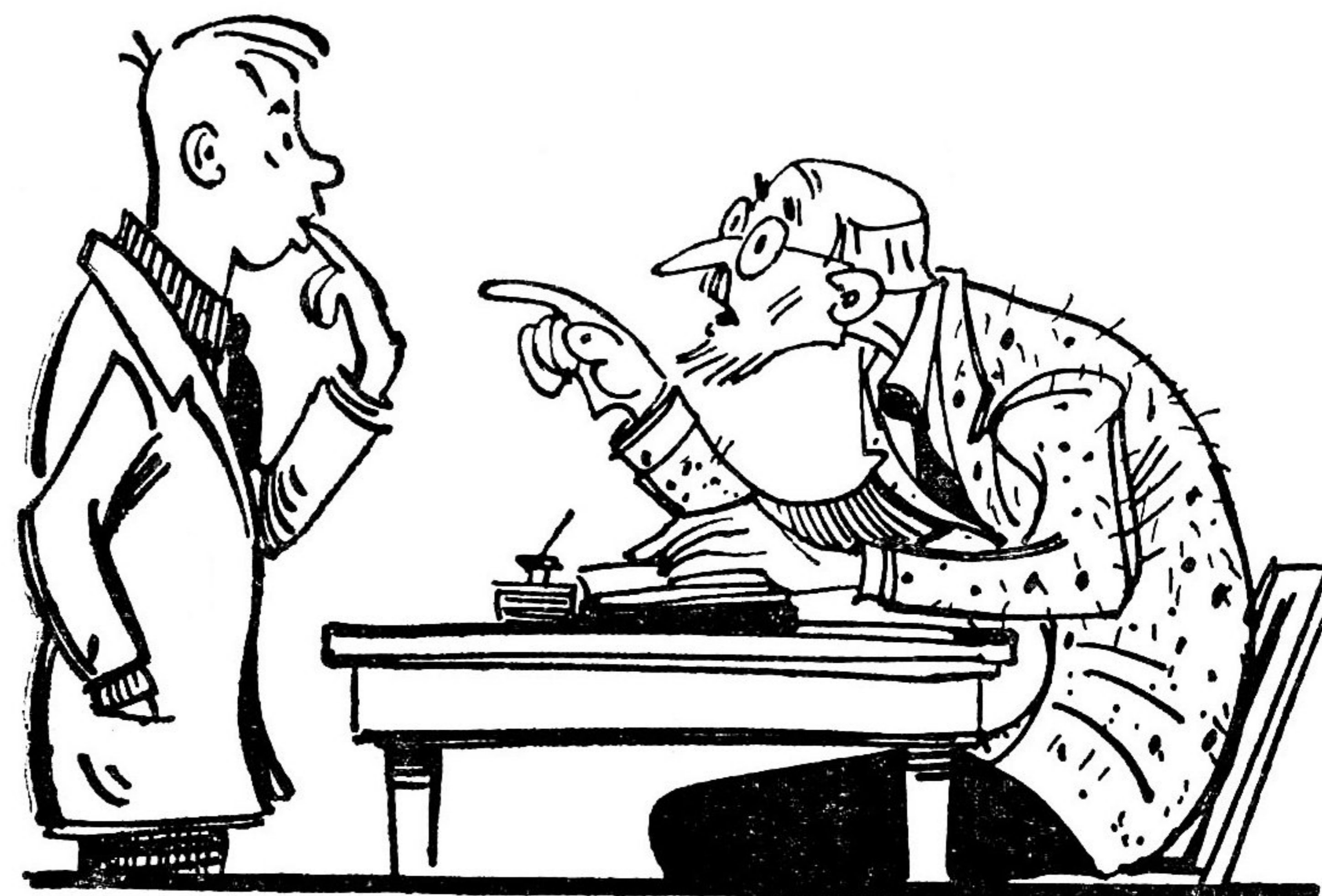
— А ти поклич гостей,— радить Іван.

— Що ви! Вони ж засміють. Тоді мені хоч живим у домовину,— хапається за голову Петро.

— Клич, не бійся, друже. Все буде, як у моєї Насті. В мене вже так: заведеться гармидер в хаті — гостей кличу. «Насте,— кажу,— готуйсь, у неділю гості прийдуть посидіти!» Скажу отак — і пішла моя Настя мити все та шкребти, та сама чепуритися...

— Он воно що! А я думаю, чого це ти часто гостей запрошуєш. Особливо мене з Ольгою.

— А ти ж думав як? Як скажу, що ви будете,— так з тиждень вона вибрикує по хаті. Любов — велика штука, друже! А моя, видно, тебе полюбляє.

НАРКОЗ ЙОМУ!..

У сім'ї Хмари біда: син Павлик не склав вступних екзаменів до інституту. Хлопець десятирічку закінчив на круглі п'ятірки і раптом, треба ж таке, повернувся з інституту і сказав батькам: «Я нічого нічого не знаю».

Батьки сполошилися: «Як же так, стільки вчився, школа гордилась тобою!»

А син своєї:

— Нічого нічого не знаю, у мене пусто отут,— показав на голову,— розумієте?

Бабуся поманила батьків у другу кімнату і, причинивши двері, сказала:

— Ой, у нього, мабуть, голівонька малогабаритна. Школа наук всяких туди напхала, а розуму нема де подітись. Не чіпайте його. Хай рік-два погуляє, дасть бог — науки вивітряться, а розум розпрямиться — і добре буде.

По-своєму оцінив ситуацію дідусь — персональний пенсіонер Василь Полікарпович Хмара. Він оце, як великий авторитет, що багатьох в житті влаштовував, приїхав на село до сина на сімейне горе. Павлика вважав найміцнішою гілкою свого роду. І от маєш! У категоричній заяві внука Василь Полікарпович вбачав слабодухість. У роду Хмар таких ще не було, і дід невдоволено покосився на невістку. Одначе скільки не говорив з внуком, ніяк не зміг переконати, що той, хай не на «відмінно», а все ж на «добре» знає математику, і провал в інституті — то чиста випадковість. Але Павлик твердить своє: «Не знаю і все!»

«Втратив віру в себе, бісів онук», — подумав дід і на сімейній раді сказав:

— Я повезу його до професора-математика. Він з ним швиденько повторить курс, і Павлик вступить хоч куди.

Через день дідусь познайомив давнього друга — пенсіонера Якова Захаровича Очерета з своїм найулюбленішим онуком.

— Молоде і зелене, з розуму звихнулось, — сказав Василь Полікарпович Якову Захаровичу. — Вбило собі в голову, що не знає математики, а в атестаті ж у нього п'ятірки! Проекзаменуйте, підбадьорте... Ну, а чого і вправду не знає чи забув — підкажіть.

Яків Захарович зголоднів на пенсії по роботі і

тільки те й робив днями, що шукав нагоди, аби накинутись на когось із своїми теоремами. Іноді він ловив у парку першого-ліпшого пенсіонера і заходжувався доводити теоремами, що через кілька мільярдів років сонце погасне і на землі загине все живе. Наляканий пенсіонер ковтав валідол і поспішав додому, щоб завчасно попередити свою стару про наближення страшного лиха.

Павлик був для Якова Захаровича справжнім щастям, рідкісною знахідкою. Він налетів на нього, як шуліка на курча, і за тиждень геть розпотрошив увесь його багаж знань з математики.

— Молодий чоловіче, молодий чоловіче... — хитав головою Яків Захарович, — повірте мені, юначе, атестат мати — добре, а десятирічку закінчити все ж краще.

Почувши такі слова, Василь Полікарпович аж зблід від гніву:

— Це ж як зрозуміти, шановний професоре? Мій онук одержав атестат, не кінчивши десятирічки? Виходить, ми, Хмари, хочемо на дурничку, з чорного ходу потрапити у велике життя? Виходить, Павло хоче на дідівському авторитеті в інститут вскочити?

— Даруйте, — не відступав професор, — у юнака в голові, як у космосі — зачепитись немає за що.

— Ви що говорите? Це ж Павло Хмара, мій внук! Він же десять років вчився в школі! — лютував дідусь.

— Можливо, можливо, вчився, сперечатися не буду. Скоріше всього, шановний Василю Полікарповичу — так здається, вас величали колись? — ми

маємо задачу з двома невідомими: або ж Павло ваш — ледар...

Побачивши, як налилися гнівом очі у Василя Полікарповича, професор повторив:

— Так-так, бездара і ледар, або ж тут ми маємо той виключний випадок, коли вашого онука вчив якийсь неук.

— Хто викладав математику у вашому класі? — запитав дідусь.

— Пилип Мартинович. Він вас, дідусю, добре знає,— відповів Павло.

— Чекай, чекай, Пилип Мартинович, кажеш? Щось не пригадую... Прізвище яке в нього?

— Заїка. Заїка Пилип Мартинович. Він вас добре знає,— повторив Павло.

— Заїка, Заїка... Так-так, пригадую,— хмурих брови дідусь і раптом вхопився за серце і знепритомнів, бо був той Заїка — синочок його троюрідної сестри. І він сам, своїм авторитетом, замовив слово за родича Пилипа при вступі до інституту, потім при переході з курсу на курс і, нарешті, взяв особисту участь при складанні державних екзаменів, бо дуже вже просила сестра допомогти.

Отямився Василь Полікарпович на операційному столі у лікарні.

— Куди ви мене? — простогнав він.

— На операцію,— весело сказав молодий лікар. Його голос видався дуже знайомим Василю Полікарповичу. Пригадуючи, де зустрічав цього молодого чоловіка, він запитав: «А що ж ви будете різати в мене?»

— Апендикс, апендикс,— відповів той же голос.

— Як?!

— А отак, чик-чик — і немає,— показав молодий лікар.

— Але ж мені його вирізали десять років тому,— схопився Василь Полікарпович.

— Вирізали? Дивно! — знизав плечима молодий лікар і, не довго думаючи, сказав:

— Не хвилюйтесь, Василю Полікарповичу, ми знайдемо, що у вас вирізати.

— Ви Горох, племінник Зої Василівни? — злякано запитав Василь Полікарпович.

— Він самий — Олесь Горох! Дякуючи вам, дорогий Василю Полікарповичу...

«Дорогий» не дав договорити розчуленому лікареві. Він підвівся на ліктях, люто глянув на нього і простогнав:

— Ріж, дорізуй мерщій, Го-ро-х!..

— Отак би відразу,— усміхнувся лікар.— Наркоз йому!..

БЕЗ МЕНЕ

Ні, ні, ні! Ви як знаєте, а я... Зрештою, де буду, з ким буду — це моя особиста справа. Може, обійдусь сімейною вечерею і все. Що? Новий рік? Хай іде. Я його не запрошував і зустрічати не збираюсь. А коли подумати тверезо, то що таке Новий рік? Чому я мушу веселитись? Може, тому, що моя Оля, моя Ліза і мій Вася на один рік підросли і тепер більше їстимуть і більше одягу носитимуть? Низько кланяюсь вам за таку радість, я в черзі на «Волгу» стою.

А може, ви думаєте, що я буду реготати і співати на radoшах, що мені після Нового року залишилось на один рік менше жити? Де ви такого дурня бачили, щоб радів наближенню своєї смерті? Чому я повинен бути таким дурнем першим у світі? Коли ви так любите Нові роки, я вам віддам чотири з п'яти своїх, веселіться, хороніть свої роки, справляйте по них поминки, зате мій рік нехай буде в п'ять разів довший вашого.

Кажете, за новорічним столом прийнято бажати друзям добра та щастя у Новому році? А хто вони такі і чого я їм маю бажати? Вони що, вступлять мені свою чергу на «Волгу» чи, може, мого сина в інститут влаштують? Як би не так! Я їх всіх знаю. Я знаю, хто вони і чого вони варті. Візьміть голову нашого сільського споживчого товариства Йосипа Гедзя. Нащо він мені, щоб я йому бажав здоров'я і всякого добра? Мої батьки, я і, якщо пощастить, мої діти без нього жили і жити будемо. Хто знає, може, той Гедзь все життя стоїть і стоятиме на моєму шляху і не дає мені піднятися вгору. Коли б не він, люди, може, мене обрали б головою. Не розумію, чому я маю бажати здоров'я нашому бухгалтеру Якову Бондарю? Що він мені приемного зробив? Чи хоч коли копійку зайву нарахував, чи премію зробив, як я плану не дав?

І на сусідів мені не пощастило. Он у мого свояка сусіди, ото сусіди! Через дорогу — директор Будинку відпочинку, спереду — голова колгоспу, ззаду — голова сільради. Скажіть, нащо вони йому? Він сам — ніхто, рядовий колгоспник. Чи він щось розуміє в таких людях?

А візьміть мого сусіда через дорогу, Грицька

Яника. Тракторист, працює у колгоспі, що він може зробити для мене своїм трактором за мої побажання йому, за моє добре слово? Нічого. А ще два сусіди — комбайнер Іван Стратієнко і свинар Віктор Смола. Яка мені від них користь?

Що? Я друзям, а друзі мені побажають в Новому році краще жити і більше мати? Хай не турбуються. Як я житиму, що матиму, я вчитав у пресі. Знаю, що мені належить. Не дадуть обіцяного — зубами вирву.

Провести старий рік, підняти за нього бокал шампанського? Чого я маю за нього пити? Не подумайте, що він для мене був лихим. Ні. Все, як і повинно бути: моя жінка Нюра закінчила заочно інститут і одержала диплом, мої діти добре вчаться, їздили влітку в піонерські табори, а Вася навіть в санаторії відпочивав. У мене по службі теж до цього дня, ніби, все як має бути. Але ж зважте, на моїй голові магазин. Мало чого може трапитись, хіба я знаю, якого мені цього разу ревізора пришлють? За старий рік я вип'ю після ревізії з ревізором, якщо він — людина. А сьогодні не силуйте мене, сьогодні я ще сам не знаю, чим старий рік скінчиться. Зайшов оце прокурор купити ковбаси: «З наступаючим Новим роком!» — говорить. Піди, знай, що він на думці має, який ще рік пророчить мені до тих старих п'яти, що я уже мав за... Та краще не будемо згадувати минуле проти ночі. Може, прокурор таки нічого й не думає, а я думаю, бо хто ж подумає за мене, як не я сам.

Скажіть мені ще, чому це Новий рік об'явив себе святом? От, скажімо, шосте і сьоме листопада — це таки велике свято. Діди нам Радянську

владу завоювали. В це свято навіть амністії бувають. Мене, наприклад, шість років тому до строку на волю відпустили. За таке свято і повеселитися не гріх. Візьміть Перше травня. Теж свято. Як не є, оживає природа, відпустка наближається, путівка в санаторій. На душі тепло, радісно. Чому б і не повеселитися? А Новий рік — без мене. Я сам, по-сімейному.

* * *

Не подумайте, що завмага Гаврила Бубиря хтось тягне за поли в пристойну компанію зустрічати Новий рік. Ні, говорить він сам із собою. Його давно вже ніхто не запрошує. Яка радість з таким чоловіком йти в Новий рік. Без нього можна обійтися не тільки в свято, а й у будень.

О'КЕЙ, СТЬОПКО!

Отже, ми їдемо. Їдемо за кордон у туристську по-дорож. У таку далеку дорогу всі ми зібралися вперше, за винятком дядька Максима. Він «оту заграницю» у сорок п'ятім всю ногами пройшов і на своєму животі проповз.

— Поїду, подивлюся, що вони там набудували, як живуть. Хлопців провідаю, поклони з рідної землі відвезу, могилам однополчан поклонюся, — говорив дядько Максим, пригладжуючи присмалені тютюном вуса.

Свої діла були і в доярки Оксани, дочки комбайнера Івана Гарбуза. Йй, бачте, захотілось своїми очима побачити Дрезденську галерею, заодно пе-

ревірити, чи добре вивчила німецьку мову, бо збирається до інституту вступати. У Болгарії ж Оксану ждала подруга. У Москві на виставці познайомилися, подружилися і оце вже кілька років листуються.

Я ж їхав подивитися на життя закордонне, познайомитись з тамтешніми трактористами, комбайнерами. Кортіло побачити, як вони землю орють, як сіють. Тракторист я, бачите, так мені ото своє, значить, свербить. «Поїду, думаю, подивлюсь і свою борозну їм на пам'ять залишу на їхній землі. Хай знають, що живе такий на світі білому Назар Бандура — у друзі не набивається і добрих людей не цурається».

Одне слово, за кордоном у кожного свій інтерес був. Всі ми якось швидко здружилися, наче вік сусідами були. Якимсь чужим лишився тільки невеличкий чоловічок з гострим поглядом очей. Не пристає до нас на розмову та й годі. Мовчить, своє щось думає. Ми спочатку навіть не могли дізнатися, як і звати його, та пощастило почути, як прощалася з ним молодичка.

«Стьопко, — говорила вона, — дивися ж мені, дивися...» Що дивитись, ми не розчули, бо молодичка аж до самісінького вуха нагнулася і довгенько щось нашіптувала Стьопі та пальцем перед його носом помахувала. Нам те байдуже, головне тепер знали, що з нами їде Стьопка. Його ж мовчання дядько Максим пояснив нам по-своєму:

— Був у нас один агроном, так він теж було все мовчить та й мовчить. «Чого ти мовчиш? — запитав я його сам на сам, — люди тобі не по нутру, так навіщо на агронома вивчився, треба було тобі в

зоотехніки йти. Ходив би коло худоби, їй все одно, а з людьми говорити треба».

— Що я буду з людьми балакати,— відповідав він мені, — хіба вони більше за мене знають чи начальники які?

— Так я оце собі й мислю тепер,— говорить дядько Максим,— може, і цей чоловік із страшенно розумних? Не чіпайте його, подивимось, що далі буде. Той агроном, наприклад, через рік чи два із рідною матінкою без словника не міг говорити.

Посміялися ми з агронома, з нашого Стьопки та й по тому. Об'явили посадку. Бачимо, наш Стьопка заметушився, забігав. Відшукав у парку безлюдне місце, дістав із валізки пляшку і ну глушить з неї.

— Що ти робиш? — накинулись ми на нього.

— Мене тверезим закачує, — бурмоче він. — Тепер засну і — все.

«Спи, — думаємо, — нам однаково: чи спиш, чи сидиш, все одно нудиш».

— І ви ото вірите, що його вкачує? — засміявся дядько Максим,— бреше, боїться він літаком летіти, ото і жлуктить, думає, що від дурману хоробрішим стане.

— Та хіба ото мужчина від страху ладен будь-що пити?

— Не всяк у штанях і мужчина, — посміхнувся дядько Максим.— Пам'ятаю, був у нашому колгоспі завгосп Свирид Зозуля, теж мужського роду чоловік, а страшенно боявся машинами їздити. Як тільки випадає йому до міста машиною їхати, так він мершій якоїсь погані напхається і бігає тоді з животом. А наш фельдшер не знає, що з людиною, і приписує йому постільний режим.

Жарти жартами, а Домна Захарівна, що теж їхала з нами, на власні очі бачила, як Стьопка у літаку шептав якусь молитву.

«Чого йому плуганитися за кордон, коли отак боїться»,— думали ми.

— А я так думаю: боїшся — сиди вдома, держися міцненько за жінчину спідницю, і ніяка тебе нечисть не вхопить, — розсудила Домна Захарівна.

— Жорстокі ви люди,— напала на нас Оксана,— коли людина отак дрижить, а таки їде, то, напевне, їй дуже треба їхати.

Літак швидко набрав висоту, і наш Стьопка поклав на плече собі голову і почав вигравати носом, як на сопілці.

Летіти нам було весело, затишно, та так десь години через півтори почали приземлятися. «Щось дуже рано прилетіли»,— подумали ми.

— Не хвилюйтесь,— заспокоїла стюардеса, — посадка на замовлення. Ми ще на своїй території.

— Це й добре, що так,— сказав дядько Максим,— а коли б зупинився отам,— показав він на хмари,— не було б нам де й вийти.

Літак наповнився сміхом, жартами. Звідусіль чується:

— Виходь, приїхали!

Розбудили ми свого Стьопку, зійшли з літака, роздивляється він і, бачимо, нічого не розуміє. А ще як почув неросійську мову, геть заметушився.

— Значить, це вже закордон? — чуємо, уточнює у когось наш Стьопка.

— Та сам же бачиш,— відповіли йому.

Розмістили нас в інтуристському готелі, та не

встигли ми й оглядітись, як зник Стьопка. Ми й сюди, ми й туди — немає ніде. Вже запрошують у місто на екскурсію, а Стьопки ніяк не знайдемо. «Немає, забіг десь, то хай потім на себе нарікає», — вирішили ми і пішли оглядати місто. Ходимо, роздивляємось, по дорозі в готель зайшли в новий універмаг.

— Гляди, — штовхає мене під руку дядько Максим, — наш Стьопка що робить!

Роздивився я і здивувався: три продавщиці пораяють його. Відміряють тканини, подають якісь речі, а він все хапає та тільки покрикує: «О'кей!». «Гут!», «Гут!». Продавці йому у відповідь теж «О'кей!», «Гут!», та на що не тикне пальцем Стьопка, враз подають йому. Видно, давно не було у них такого оптового покупця. При нас загорнули йому з десяток рушників Херсонського бавовняного комбінату, метрів з тридцять різних шовкових тканин Дарницького комбінату та ще три копи всякої всячини.

«Що стряслося з людиною, дивуємось ми, такого ж добра у нас куди не піді?!» Я хотів було підійти та подивитись, чи при своєму розумі чоловік, та дядько Максим зупинив мене:

— Не заважай людині, бачиш, яка в нього радість на лиці? Може, це вперше у своєму житті він має таке задоволення від покупок. Не псуй йому настрою.

Послухав я старої голови. Стьопка спокійно скупився, розрахувався, допоміг собі колінами застебнути на змійку і три пояси торбу, схожу на безрозмірний матрац, крикнув продавщицям: «О'кей!» і потягнув до дверей.

— Нашо ото стільки нагріб він? — запитую в дівчат за прилавком.

— Не знаємо, — відповідають.

— Дивно!

— Що ж тут дивного? Закордонний турист скупився. До нас часто приїзять такі. Один — це ще нічого, а як чоловік тридцять зайде, буває, відразу місячний план є, купують все наше, що на очі потрапить. Та ті хоч дякувати десь навчились по-російському, а цей, видать, і «спасибі» не тямить по-нашому.

Дівчата між собою по-своєму, а з нами по-російському. Як ми, так і вони. Бо не даремно говорить дядько Максим, що російська мова — мова дружби, її навіть за кордоном всюди розуміють.

До готелю ми прибули якраз вчасно. Тільки переступили поріг, а нам:

— Товариші, літак до ваших послуг, збирайтесь!

— Куди будемо їхати? — здивувався Стьопка.

— За кор-до-н, — пояснюю йому.

— Ги, ги-ги, — він мені, — ти п'яний чи ще не проспався?

В розмову вчасно втрутилася Оксана. Вона популярною мовою пояснила Стьопкові, де він і куди має тепер летіти. Стьопка спочатку зблід, затрусився, потім з ним почало таке робитись, що словами не передати. Бігає, кричить, дзвонить на аеродром і вимагає, щоб затримали літак, погрожує на льотчиків у суд передати за те, що не за кордоном, а в Союзі літак посадовили.

— Ану, замовкни, — не стерпів дядько Максим. — Ти чого їхав за кордон? Скупитись? Зробив своє ді-

ло — паняй додому! Ми їдемо в своїх справах, нам з тобою не по путі!

Довго ще обурювався дядько після того випадку:

— Бач, за кордон йому засвербіло! Ні, ти спершу, сучий сину, об'їздь свою землю, яка тебе хлібом годує, подивись, як на ній люди живуть, що роблять, тоді і за кордоном не будеш дивитись на кожну вивіску, як баран на нові ворота!

Воно, як подумати гарненько, то дядько Максим таки має рацію. У нашому селі так говорять: «Знай добре своє, то і в людей не будеш дурнем».

СПИМАВ...

Того дня з самого ранку риба обходила мій гачок, ніби прочула, що я пообіцяв дружині не повертатись додому з порожніми руками. Але я не втрачав надії.

Старався з усієї сили: для приманки підсипав у воду макухи, кидав кукурудзу, варене зерно пшениці, на гачок наживлював найжирніших черв'яків, тісто, замішане на соняшниковій олії, бігав по березі і ловив метеликів. Та рибі все те було не до смаку. Лежать поплавки і не колихнуться.

Вже он з рогози качка своїх каченят вивела на зарядку, зробила чималеньке коло і повела свій виводок у кущі на сніданок, а я все сиджу та на поплавки дивлюся.

Проснулось і сонце. Вмилось, роздивилось гарненько на себе у дзеркалі води, вилізло по гілках на верхівку верби, спочило там хвилинку і — на небо. А риба не бере мої делікатеси.

З лівого берега прямо до моєї верби прямує ондатра. Рудий звірок пливе швидко, ніби боїться запізнитись на якесь видовисько. Дві довгі хвилі розходяться віялом від його голівки. Побачивши на пеньку під вербою мене, звірок зупинився і з цікавістю почав роздивлятися. «Ех, ти, юшкоїд!» — мабуть, думав.

Страшенно не сподобався мені гість за свою нахабність. «Підпливеш ти отак до мене осінню, так я на зиму з тебе шапку пошию», — посварився в думках, а потім махнув спересердя рукою, звірок—шубовсть, і не скоро з'явилась його голівка над водою. «Ні риби тобі, ні рака!» — мабуть, подумав рудий. А воно таки на те йшлося. Ото тільки й загойдались поплавки, як звірок пірнув, і легенька хвиля побігла в очерет.

Сонце все вище й вище забиралося до купола неба. Уже замовкли й солов'ї у вербах. Почався якраз той час, коли парубки, відіспавшись після місячної ночі, примчали на річку, щоб покатати на човнах своїх ненаглядних. А вони ж уже тут як тут, одна другої краща. Як чарівниці походжають по бережку, забридають по коліна у воду не стільки спробувати, чи холодна там, на глибині, вода, скільки подивитися, чи гарна сама у дзеркалі води. А в цей час парубки поприносили мотори, прилаштували їх на човни, і почалось справжнісіньке пекло на річці: рев, тріскотня, завивання, сморід від бензину. Човни обганяють один одного, роблять круті повороти і ревуть, аж надриваються...

У такий час солідні рибалки тікають з берега. Може б, махнув і я, куди очі бачать, та згадав, яким недобрим поглядом проводжала мене моя дружинонька. А коли вийшов за ворота, ще й сказала:

— Ну йди, та затям: що впіймаєш, те й їсти-меш!

«Що вже буде, — вирішив я, — не пощастило на ранковій рибалці, посиджу, може, якась рибина з переляку клюне вдень. А не клюне вдень — діжду-

ся вечора, знайдеться якась голодна, не може бути». Отак подумав і залишився під вербою. Порвав носову хустку, позабивав нею вуха і переніс благополучно парубоцькі змагання. Коли ж молодь забралася від спеки під верби, на воду боязко почали випливати сімейні човни: матері впоралися по господарству і витягли своїх чоловіків на природу. Чоловіки нехотя помахують веслами, зосереджено думають, мабуть, про своє товариство, а жінки, кокетливо черпають руками воду і пильненько розглядають всіх, хто є на березі.

«Ось тепер уже неодмінно якась клюне», — подумав я і закинув вудочку у воду.

— І мені татко купить човник, попрошу його — і купить... — донісся до мене із-за очерету журливий голос дівчинки.

— Фі,— ти тільки хвастаєшся своїм батьком, а він тобі нічого не купує, — відповів їй другий заде-рикуватий голосок.

З-за очерету вплив невеликий новенький човник. Чорною фарбою на його борту було написано: «Іра». На веслах сиділо дівча, воно крутило на всі боки головою і хвалилося своїй подрузі, що сиділа на кормі:

— Ось скажу своєму — і купить він найкращий транзистор спеціально для мене. Не віриш?

Дівчинка на кормі не відповіла, вона нахилила голову і задумливо дивилась на воду. Човен плив повільно близько від берега, і на обличчях обох подружок добре було видно сум і радість.

У той день я не зважив на випадково почуту розмову. Та чи й до того було! Саме почав сіпатись

поплавок. Він сіпається, я підскакую, хапаюсь за вудлице, тягну, а риби немає. А тут ще за спиною набралось добрий десяток роззяв. Стоять, шморгають носами і радять мені:

— Дядю, дядю, а ви спробуйте на закидушку.

— Дя, а вчора отам, під отою вербою, чоловік піймав от-та-ке-нн-у щуку.

— Не бреші, таких не буває,— заперече йому товариш.

— Буває. Дя, скажіть йому, буває?

Хлопчаки так набридли мені, що я вже хотів хпати вудки й тікати, як раптом поплавок — під воду. Я — смик... і з води вискакує отакенна риба на гачку! Тріпнулась та й шубовсть у воду. Все! Не знаю, на кого я був схожий в ту хвилину, а тільки мої порадики-рибалки навшпиньки відійшли подалі від мене і без оглядки дременули, хто куди.

Другого дня у мене страшенно боліла голова. Дружина безапеляційно заявила, що я зовсім звихнувся з розуму. На щастя, лікар знайшов у мене підвищений тиск та й тільки. Але я зарікся більше не ходити на рибалку. Прийшов від лікаря і своєю рукою поламав і позакидав вудки. Від понеділка до п'ятниці говорив сам собі, що я круглий дурень, бо нормальна людина не може тікати від сім'ї і від зорі до зорі тільки те й робити, що дивитись на поплавок. «Все, все, все! — твердив. — Більше ніколи!».

Після обіду у п'ятницю почали в мою голову навертатись думки спокійніші. «Коли попалась така велика риба на гачок один раз, то може трапитись, попадеться подібна і вдруге. Ну, хіба буде великим гріхом, коли я ще один-єдиний раз піду на рибал-

ку?» Довго отак умовляв я себе і таки вговорив. У суботу збігав до магазину, купив все, що треба для багатого улову. В неділю рано-пораненьку прокинулась дружина, а моя постіль вже й прохолола.

О, як хотілося мені прийти додому і сказати:

— Дивись, яка того разу зірвалась у мене, а ти не вірила. Піймав таки...

Напевно, не знала моїх думок риба. Ждав я її мало не до самісінького вечора. А коли почала спадати спека, на річці раптом розкричався транзистор. Мене щось ніби сіпнуло. Глянув — і очам не повірив: на човнику з написом «Іра», як і того недільного дня, сиділи дві дівчинки. Одна гребла веслами, друга — на кормі задоволено крутила новенький транзистор.

Мимоволі мені на думку спала розмова двох подруг минулої неділі. Дівчатка тим часом пропливли далеченько і повернули назад. Вони ще боялися впливати на середину річки і трималися ближче до берега.

— Тільки я захочу, батько мені купить що завгодно,— говорила дівчинка на кормі.

— Нащо? — запитала подруга.

— А так, не віриш?

— Ну... Хай купить тобі... Хай купить тобі — мотоцикл!

— Фі, подумаєш, схочу — і купить!

— Ну схоч, схоч!..

Транзистор знову закричав свою дику пісню, і я вже не чув про що сперечалися дівчатка.

Цілий тиждень я переконував себе, що рибалку треба негайно залишати хоча б заради того, щоб не

покинула мене дружина. Проте в суботу сказав сам собі: «Піду, піду, бо треба дізнатись, чи купить Ірі татко мотоцикл, чи ні?» Я був певен, що човен названий ім'ям його господарки. Пішов на рибалку, та на човні замість дівчинки сидів веселий рудуватий парубчак. Він вправно гріб веслами, сміючись, щось розповідав, а Іра лежала на кормі з великим букетом лілій.

Невдовзі, після того, як проплив човен, я помітив на березі свою знайому дівчинку.

— Чому ж ти не на човні?

— Толик з нею. Він її на мотоциклі вчить їздити, — відповіла тихенько і пішла кудись бережком. Шкода мені стало цієї дівчинки. Цілий тиждень кусав мене гедзь, доки я діждався вихідного і махнув до Іриних батьків. На щастя, жили вони недалечко, в сусідньому селі. Хату тракториста Віталія Співака мені швидко показали. До хвіртки вийшов кремезний, широкоплечий, з великими вусами чоловік у легкому робочому одязі. Довідавшись, що я прийшов погомоніти, запросив мене у виноградну альтанку.

— Мотре, — гукнув, — чуеш, Мотре! Чоловік ось прийшов, принеси по краплі чогось.

Поки перекинулись словом-другим, знайомлячись, у альтанку зайшла в два обхвати молодиця. Поставила на стіл пляшку вина, миску помідорів, яйця, хліб, сіль, чарки, припросила частуватись.

Розмова швидко склеїлась, бо ми ж, трактористи, мов голуб'ятники, що б не звело нас, яка б пригода не трапилась, неодмінно починаємо розмову і кінчаємо її про трактори. Коли ж я повів мову про Іру, Віталій спочатку задумався, а потім усміх-

нувся, злегка вдарив мене по плечі долонею і мовив:

— А може ж, це і непогано, що ми можемо купувати все, що вони захочуть? Згадай, скільки намучились, набідувались ми у війну?! Хай хоч вони тепер і за нас, і за себе порозкошують! Отак я думаю!

Я не поділяв цієї думки. От тільки шкода, що не здогадався взнати, чия то дочка була на човні, хто її батьки. Віталій, не діждавшись від мене відповіді, якось безтурботно сказав:

— Он поглянь, якого коника їй привіз. Вже встигла й коліна понабивати.

Під горіхом біля хати стояв новенький, з розбитою фарою моторолер.

...Своєю справою я немало здивував Віталія. Провівши мене аж за двір, він все ще не міг вгамуватись:

— Ніколи не думав, що ти такий дивак. Йй-бо, дурницю в голову береш...

Як тільки зачинилась за мною хвіртка, із-за огорожі донеслось до мене:

— Що? Ти диви! В нього, мабуть, не всі дома, а ти ще й наливав йому.

Та не встиг я пройти кілька кроків, як з-за рогу вийшла назустріч моя рідненька дружина. Вона перегородила дорогу, взялася руками в боки і запитала:

— Оце, значить, так рибу вудиш?

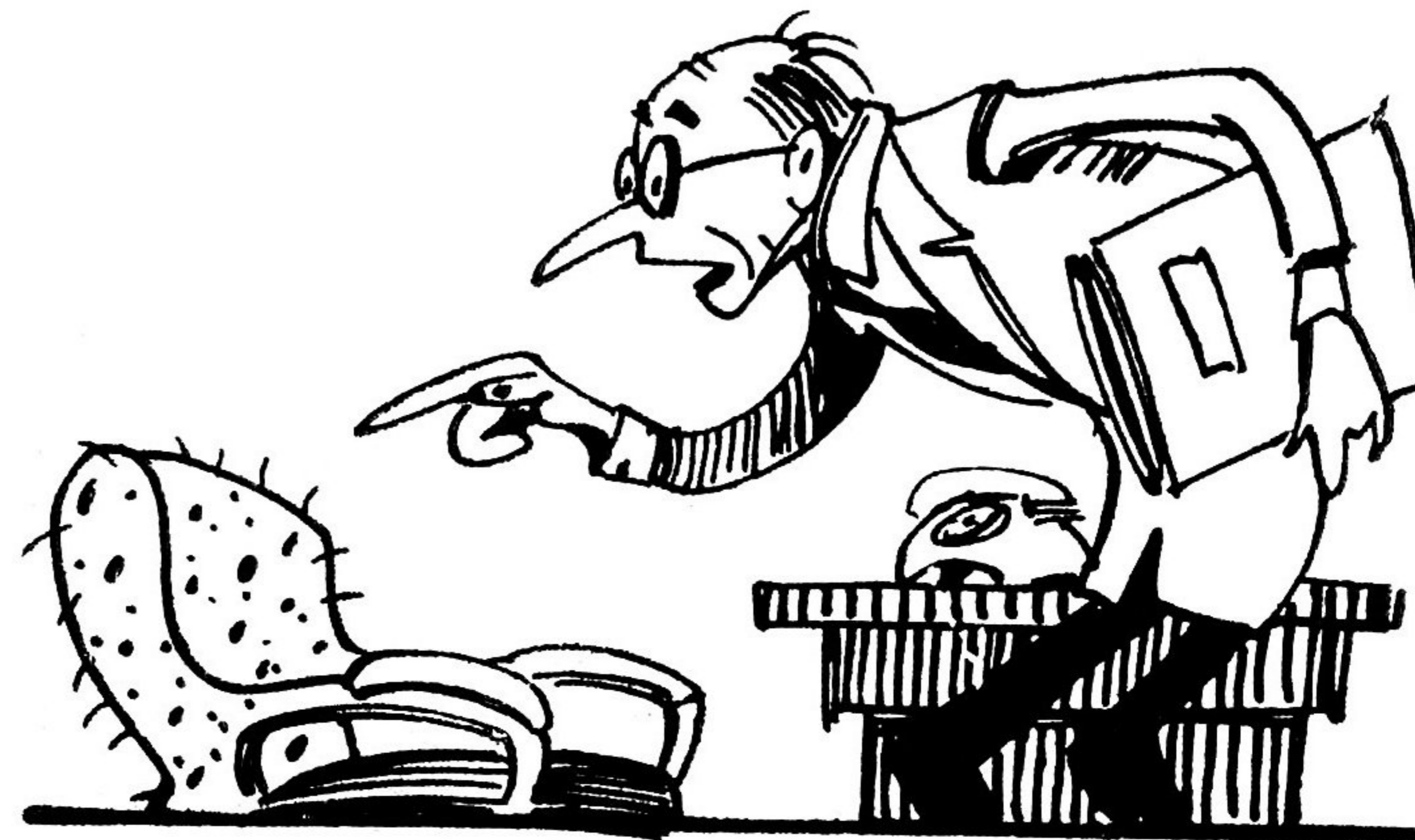
Я хотів було чемно пояснити їй, а вона мене: лясь, лясь по щоках! Повернулась і, плачучи, по-

бігла до автобуса. Стою, як ошпарений, серед дороги, аж чую:

— Що дя, спіймав?

— Озирнувся, а за тином ехидно сміється той чубатий рудий хлопчисько, що минулої неділі з Ірою на човні плив.

— «Смійся, смійся, — подумалось мені. — Твоє все ще попереду».

ВІДВЕРТА РОЗМОВА

Гаврило Смола любить погомоніти із своїм завідувачим. Буває, вибере вільну хвилину, зайде і давай викладати свою думку. Радить, докоряє, одних працівників критикує, інших хвалить. А оце якось зайшов, запалив цигарку і, походжаючи по доріжці, взявся за самого Пантелія Демидовича:

— Ти не ображайся, Пантюшо, я хочу викласти тобі всю правду. Негаразд щось у нас із тобою, не так, як має бути. Формально ти начальник, я — твій підлеглий. Ти одержуєш гроші за свою посаду, а я — за свою. Все воно законно, а мені таки пошкрябує отут, — приклав Гаврило долоню до грудей, — а коли пошкрябує, то, вибачай, Пантюшо, не даремно, а від великої несправедливості. От ти сидиш за столом у своєму кріслі, — тицьнув Гаврило цигаркою через стіл, — і думаєш, що мудрішого від

тебе ніде й близько немає. Всіх повчаєш, всім вказівки даєш, на зборах, на нарадах виступаєш з промовами, а потім твою душу лоскочуть слова: «Як сказав на зборах Пантелій Демидович».

Виходить, коли б Пантелій Демидович не сказав, то все вверх дном стояло б. А якщо чесно, то не з своєї ж тільки голови мудрість оту виголошуєш. Та ти не ображайся. Я ж відверто, по-дружньому, без зла. Я тільки хочу, щоб ти, Пантюшо, мене правильно зрозумів. То все вірно: і на зборах, і на нарадах — всюди ти кажеш розумні слова. А пишу їх тобі я. Своєю рукою пишу тобі, Пантюшо. Оце і думаю тепер... Та ти не гнівайся, сам же твердив завжди, що за правду не слід ображатися. Вислухай, а тоді вже кажи своє.

Гаврило став біля столу і запитав:

— Я пишу, а ти читаєш написане з трибуни. Так? Так. От я й думаю: значить, і я не ликом шитий, га? Мовчиш? А ти не мовчи. Ти скажи відверто, як думаєш. Я теж вартий чогось? Заковика, правда?

Задоволено потираючи руки, Гаврило важно, з піднятою головою пройшовся по доріжці і знову став перед столом.

— Якби можна, ти, Пантюшо, примусив би мене ще й читати. Але я не схотів би. Ні за які гроші не взявся б. Чого? Як би тобі пояснити. Візьму, приміром, я і прочитаю сам доповідь, ніхто й головою не кивне. А то ще й анекдоти один одному на вухо шептатимуть. А станеш ти цю ж доповідь читати — гримітимуть оплески. Всі, хто буде виступати, потім говоритимуть:

— Пантелій Демидович справедливо критикував...

І підуть вихваляти тебе з усіх боків. Ти сидітимеш і оком не зморгнеш. А зустрівшись зі мною, навіть не подякуєш за доповідь.

Кілька хвилин Гаврило мовчки ходив по кабінету, потім рішуче підійшов до крісла і сказав:

— Знаєш, що Пантюшо, я можу сам і писати, і читати. Ось дай, я сяду в твоє крісло. Так! Чом не завідуєш?..

Раптом двері відчинилися, і в кабінет зайшов Пантелій Демидович. Побачивши в кріслі Гаврила, посміхнувся і запитав лагідно:

— Що, товаришу Смола, приміряєтесь? Ну і як, підходить?

— Що ви, Пантелію Демидовичу, — вогнем спалахнув Гаврило, — і на думці такого не мав. Я ось доповідь вам приніс...

— Аа-а-а, ну, ну. Залиш. Почитаю.

Гаврило кинувся до дверей, та раптом його зупинив страх: здалося, що сказані ним тут слова літають вже біля самісіньких вух Пантелія Демидовича. Гаврило побіг до вікна, розчинив його навстіж і полегшено зітхнув.

СОБАЧА БАБА

Віднедавна біля нашого будинку почала прогулюватись із руденьким маленьким собачам баба Зозулиха. Водить його на ремінці, мідними бляхами розцяцькованому. Спустить з ремінця, тоді тільки й чути: «Пусік, Пусік!» А Пусік як гайне, то, доки не обнюхає всіх кущів, на свою няньку й оком не поведе. Бігає, спотикається Зозулиха, боїться, щоб якийсь пес не вискочив з чужого двору і, граючись, не проковтнув Пусіка.

Якось наша сусідка, тітка Марина, не стерпіла, вийшла до Зозулихи та й питає:

— Водишся?

— Та воджуся ж, до чортів би його повело.

— І треба воно оце тобі?

— Як болячка в боці.

— Дивлюсь я та й думаю собі: чи не здуріла ти, бува, на старості літ?

— Я оце вже й сама думаю... Пусік, Пусік! Іди, іди, дитино, іди сюди, — почала кликати Зозулиха собача від чужого двору, — кинь, зараз же мені — кинь, тьху, тьху, то — бека.

Собача відшукало якусь ганчірку, вхопило її в зуби, бігає, підскакує, перекидається, а баба за ним шкутильгає:

— А бодай тобі тряся, що не побачить, те й хапає, ще корости якої у хату принесе.

Спіймавши собача, Зозулиха пристебнула ремінець до ошийника:

— Побігаєш ти у мене тепер, тряся твоєї матері, — бурчала невдоволено. — Ач замазюрився! Де тебе тільки взяли на мою голову!

— Відвела б його кудись, хай би діти гралась, — радить Марина, — нащо вам ото за ним теліпатися, чи роботи не знайдете розумнішої?

— Отож і я кажу, що на лиху годину те собача та ще й у хаті. Так ні, і слухати не хочуть.

Зозулиха прив'язала собача до огорожі і почала розказувати про своє горе:

— Оце ж, як бачите, страм людям сказати. Оженила сина. Молоде ще, гулять би йому, та раз проситься — хай, думаю, жениться, може, хоч жонатим розуму набереться. Як свого не густо, то в жінки, дивись, більше знайдеться, якось і житимуть. Воно ж як раніше було: одне так собі, а у другого розуму хоч лопатою горни. Поберуться і

живуть, бо оте, яке менше розумом, підкоряється розумнішому. Отак, думаю, і в мене буде. А воно, як би не так: лучча пішла до луччого, а до мого — хоч стій, хоч падай. Одне слово, яке їхало, таке й здибало.

Хай вже яка є, думаю. Народить внучат, буду няньчить, хоч загомоніти буде до кого. Жду ото рік — немає. Придивляюсь, а воно й не показує. Та де ж йому там узятись, як вона живіт ушнуровує, аж до спини підв'язує, боїться фігуру зіпсувати. Сама як швайка уже. Тепер, бачу, як і приведе колись — то не більше мишеняти, бо де ж таке було, щоб сова та сокола привела.

«Що ви собі думаєте? — кажу їм. — Роки летять, а у вас ні коліски, ні дитинки. Хіба уже й на те розуму багацько треба?»

— Тепер діти не в моді, — відповідає невістка.

А синок й собі за нею: «Діти, мамо, людей старять і руки їм зв'язують».

— Ну, ви бачили таке? Так ти думаєш, — не стерпіла я, — якби тебе не виняньчили, то досі б дівкою була, чи як по-твоєму?

Наговорила обом, може, і лишнього, не пам'ятаю. Я така, як розходюсь ото, то вже краще не спиняй мене і не відгиркуйся, бо поки не викажу всього, за себе не ручусь, тут вже нема де правди діти.

І ви думаєте, допомгла їм моя балачка? Як би не так. Бачите, що привели замість дитини. І де вони його видерли, — показала Зозулиха на собаку. — Лижуть його вдвох, вицілюють, викупують та заглядають коло нього. Як подуріли обоє, сором людям сказати. Оце ж і мучуся тепер. Тільки чую безугавно: «Мамо, Пусік молочка хоче», «Мамо,

Пусік чогось хвостиком крутить», «Мамо, у Пусіка животик болить...» А це придумали Пусіка прогулювати вранці. Ні світ ні зоря — стрибає воно, кляте, з ліжка і тьякає коло дверей, трясця його матері. Вона, чую, під боки товче його: «Вставай, веди Пусіка», а він сам, як той Пусік, аж скавчить коло неї, та до мене: «Мамо, виведіть Пусіка, походить з ним, хіба вам важко!»

Та хай би мені краще важко було з дитям, як попід кущами з тим собачам бігать. Піду оце і скажу їм: немає кебети самим дитину мати, попросіть людей, хай вам свою дадуть, виняньчите, то хоч буде якийсь слід на білому світі після вас. А так проживете, як зозулі, прокукукаєте вік — і ні плоду, ні роду не залишиться.

Зозулиха ще хотіла щось сказати, та із сусіднього двору вискочили діти з книжками, і якийсь кирпоносій, весь мов маком посипаний, закричав:

— Гей, хлопці! Он дивіться, знову собака баба з цуциком ходить!

— Ну, треба оце воно мені?! — сплеснула руками Зозулиха, плюнула на Пусіка і потягла його щодуху у двір.

Відтоді ніхто ніколи вже не бачив баби Зозулихи із Пусіком. Ранками тепер собака водить попід кущами гривастий заспаний молодик чоловічого роду.

З М І С Т

Хто спалив Кендюха?	5
Власним прикладом	11
Племінна каса	19
Щука в животі	24
Гості	30
Наркоз йому!..	33
Без мене	38
О'кей, Стьопко!	42
Спіймав...	49
Відверта розмова	57
Собача баба	60

Иван Иванович Гайдай

ЩУКА В ЖИВОТЕ

(На українском языке).

Редактор І. Сочивець.

БФ 32378. Зам. 02581. Здано до набору 24. V. 1973 р. Підписано до друку 4. VII. 1973 р. Тираж 100150. Формат паперу 70×108¹/₃₂. І папер. арк. 2 друк. арк. Обл.-вид. арк. 2,28. Ціна 10 коп.

Ордена Леніна комбінат друку видавництва «Радянська Україна»,
Київ, Брест-Литовський проспект, 94.

© Бібліотека Перця № 172, 1973 р.